

ราชประชาสมาสัย ๕๐ ปีแห่งการสนองพระราชปณิธาน

?

จรรยา ปิยะวารการณ

นายแพทย์ทรงคุณวุฒิ กรมควบคุมโรค

กระทรวงสาธารณสุข

บอกกล่าวที่มา

ในโอกาสครบรอบ 50 ปีของการก่อตั้งสถาบันราชประชาสมาสัย ในวันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2553 และครบรอบ 50 ปีของมูลนิธิราชประชาสมาสัยใน วันที่ 10 เมษายน 2554 อันเป็นปีแห่งมหามงคลอีกวาระหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะทรงเจริญพระชนมพรรษา 7 รอบ 84 พรรษา ในวันที่ 5 ธันวาคม 2554 รัฐบาลได้มีมติให้จัด "งานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554 (The Celebration on the Auspicious Occasion of His Majesty the King's 7th Cycle Birthday Anniversary 5th December 2011)" คณะกรรมการมูลนิธิราชประชาสมาสัย นำโดยท่านผู้หญิงสุมาลี จาติกวณิช ประธานกรรมการบริหารมูลนิธิฯ ปลัดกระทรวงสาธารณสุข รองประธานกรรมการบริหาร และ อธิบดีกรมควบคุมโรค ในฐานะประธานกรรมการ ฝ่ายวิชาการ ได้เห็นชอบให้จัดกิจกรรมถวายและจัดพิมพ์หนังสือที่ระลึกทูลเกล้าฯ ถวายและเพื่อน้อมรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงมีต่องานควบคุมโรคเรื้อนในประเทศไทย โดยมีกระทรวงสาธารณสุข มูลนิธิราชประชาสมาสัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ตลอดจน มูลนิธิ และองค์กรสงเคราะห์ผู้ป่วยโรคเรื้อนต่างๆ ทั่วประเทศ ได้ร่วมกันสนองพระราชดำริ จัดทำกิจกรรมบริจาคทรัพย์ ให้การสงเคราะห์ผู้ป่วยทั้งการบำบัด รักษา การประกอบอาชีพ สวัสดิการสงเคราะห์ต่างๆ รวมถึงให้ทุนการศึกษาบุตรผู้ป่วยโรคเรื้อนตามเจตนารมณ์ของแต่ละองค์กรและมูลนิธิ เป็นเวลาหลายทศวรรษที่ผ่านมา บางสถาบันมูลนิธิ และองค์กรทางคริสตจักร เช่น สถานพยาบาลแมคเคน โรงพยาบาลคริสเตียนมโนรมย์

เป็นต้น ก็มีประวัติว่าได้มีบทบาทในการรักษาและสงเคราะห์ผู้ป่วยโรคเรื้อนมาตั้งแต่ครั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระศรีสวรินทราบรมราชเทวี สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้ามีรับสั่งให้ก่อสร้างสำนักคนป่วยโรคเรื้อนพระประแดงที่เป็นหน่วยงานภาครัฐ ขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2464 ภายหลังใช้ชื่อว่าโรงพยาบาลพระประแดง ต่อมาจึงได้รวบรวมกิจการกับกองโรคเรื้อนตามนโยบายการปฏิรูปโครงสร้างราชการ และปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็น "สถาบันราชประชาสมาสัย"

ประวัติและหลักฐานที่ยังปรากฏให้เห็นทั้งอาคารและบ้านพักผู้ป่วยที่มีชื่อผู้ร่วมบริจาคโดยเสด็จพระราชกุศลภายในสถานพยาบาลแมคเคนและสถาบันราชประชาสมาสัย แสดงให้เห็นถึงพระเมตตา พระบารมี และพระมหากรุณาธิคุณของพระราชวงศ์ที่ทรงมีต่อผู้ป่วยโรคเรื้อนมีมาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าจนถึงปีพ.ศ. 2503 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลปัจจุบันพระราชทาน พระราชดำริ การควบคุมโรคเรื้อนตามแนวทางสากลอย่างเป็นระบบให้แก่กระทรวงสาธารณสุขนับเป็นโครงการพระราชดำริลำดับที่ 2 ต่อจากโครงการเวชพหุพัน โดยมีภารกิจสำคัญ ตั้งแต่การค้นหผู้ป่วยในชุมชน การรักษาผู้ป่วยที่บ้าน (Domiciliary Treatment) เพื่อจะได้ไม่ต้องกักกันในนิคมและการดูแลสงเคราะห์แบบองค์รวม (Holistic Approach) ในโอกาสเดียวกันยังพระราชทานพระราชทรัพย์จากกองทุนอานันทมหิดล สำหรับก่อสร้างอาคารฝึกอบรมและวิจัย และพระราชทานมงคโลนาม คำว่า "ราชประชาสมาสัย" ให้เป็นชื่อของสถาบันและมูลนิธิที่ทรงรับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ โดยทรงอธิบายความหมายไว้ว่า "ราชประชาสมาสัย" หมายถึง พระราชาและประชาชนย่อมพึ่งพาอาศัยกัน"

มูลนิธิราชประชาสมาสัยที่ให้การสนับสนุนงานโรคเรื้อนของกระทรวงสาธารณสุข เมื่อแรกเริ่มเป็นมูลนิธิที่ผู้บริหารกระทรวงสาธารณสุขเป็นผู้เริ่มต้นไว้และทรงรับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ ครั้นต่อมามีการเปลี่ยนแปลงประธานกรรมการตามวาระและด้วยความเข้มแข็งของประธานกรรมการมูลนิธิลำดับต่อมา ผู้บริหารกระทรวงและกรมฯ และคนทั่วไปจึงมักก็เข้าใจว่าเป็นมูลนิธิของท่านผู้หนึ่งๆ ซึ่งในสมัยท่านผู้หนึ่งๆ ดุชฎีมาลา มาลากุล จนถึงท่านผู้หนึ่งๆ สุมาสี จาติกวณิชประธานกรรมการมูลนิธิฯ วาระปัจจุบัน พยายามหาสถานที่ใช้ห้องประชุมกระทรวงในการจัดประชุมและเพื่อสะดวกแก่ปลัดกระทรวง ผู้บริหารกรม ก็ประสงค์ให้รำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณและตระหนักว่าภารกิจของมูลนิธินี้เป็นของกระทรวงสาธารณสุข

ราชประชาสมาสัย...พระราชาและประชาชนย่อมพึ่งพาอาศัยกัน

ปี พ.ศ. 2500 เป็นปีที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้พระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับงานโรคเรื้อนแก่ นายแพทย์สวัสดิ์ แดงสว่าง อธิบดีกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุขในขณะนั้น ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต และให้เป็นโครงการในพระราชดำริ จนถึงวันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2501 เป็นวันที่เสด็จพระราชดำเนินวางศิลาฤกษ์อาคารสำหรับใช้ฝึกอบรมและวิจัยโรคเรื้อนพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ในบริเวณโรงพยาบาลพระประแดง ในวันนั้นเองได้ทรงพระราชทานนาม "สถาบันราชประชาสมาสัย" ให้ไว้ อันเป็นมงคลนาม ทรงอธิบายความหมายไว้ว่า "พระราชาและประชาชนย่อมพึ่งพาอาศัยกัน"

จุดเริ่ม.....มูลนิธิราชประชาสมาลัย

หลังจากนั้นอีกประมาณ 2 ปีจึงเสด็จพระราชดำเนินเป็นครั้งที่สอง ในพิธีเปิดอาคารพร้อมด้วยสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เมื่อวันที่ 16 มกราคม 2503 และทรงรับกองทุนราชประชาสมาลัยที่จัดตั้งด้วยเงินเหลือจ่ายจากการก่อสร้างอาคารพระบาราศนราดรุโไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ยกขึ้นเป็น **“มูลนิธิราชประชาสมาลัย”** เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2504 โดยมีนายแพทย์กำธร สุวรรณกิจ อธิบดีกรมอนามัยเป็นประธานกรรมการมูลนิธิฯ คนแรก

โรคเรื้อน...พระมหากษัตริย์คุณจากทุกพระองค์

อันที่จริงแล้วในอดีตก็ได้เคยเกิดเหตุการณ์ที่เป็น**“ราชประชาสมาลัย”**แล้ว เป็นครั้งแรกที่จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อครั้งที่ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ได้พยานายแพทย์ James W. Mckean แพทย์มิชชันนารีชาวอเมริกัน ที่มาแจกยาคิวินินเม็ดรักษาผู้ป่วยไข้มาลาเรียที่ประตูโหยหรือให้ยาที่จังหวัดเชียงใหม่และภาคเหนือระหว่างปี พ.ศ. 2430-2450 เข้าเฝ้ากราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและถวายคำแนะนำ จากประสบการณ์ประเทศแถบยุโรปที่ให้ก่อสร้างสถานที่แยกกักกันผู้ป่วยโรคเรื้อนไว้ไม่ให้แพร่ระบาดสู่ชุมชน เพราะสมัยนั้นยังไม่มียาใช้รักษาโรคเรื้อนที่ทันสมัย

ด้วยพระเมตตาต่อผู้ป่วยโรคเรื้อนพิการที่มีกว่าหลายร้อยคนในเชียงใหม่ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชโองการเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2451 พระราชทานที่ดินบริเวณเกาะกลางริมแม่น้ำปิง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่จำนวน 400 ไร่ และก่อสร้างบ้านพักผู้ป่วยหลังเล็กๆ สำหรับผู้ป่วยแต่ละครอบครัวจำนวนหนึ่งและเรือนแพริมน้ำให้ผู้ป่วยได้อยู่อาศัยและใช้น้ำ โดยมีพระบรมวงศานุวงศ์ และคณะทูตต่างชาติ มิชชันนารี ก็ร่วมบริจาคโดยเสด็จพระราชกุศลจำนวนมาก ปัจจุบันยังมีหลายหลังให้พบเห็นว่า หน้าอาคารบ้านผู้ป่วยหลังเล็ก ดังกล่าวจะมีป้ายชื่อผู้ร่วมบริจาคอาทิเช่น **กรมหลวงสงขลานครินทร์ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ** และผู้แทนองค์กรต่างประเทศ ฯลฯ นับได้ว่าเป็นเหตุการณ์สำคัญที่เป็นความหมายของ **“ราชประชาสมาลัย”** เป็นครั้งแรก ทั้งที่ยังไม่มีศัพท์คำนี้ในขณะนั้น และพระเมตตาของ **พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว** ในครั้งนั้นน่าจะเป็นต้นแบบให้สมเด็จพระศรีสวรินทราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า มีรับสั่งให้จัดตั้งสถานพยาบาลสำหรับผู้ป่วยโรคเรื้อนที่เป็นของรัฐเพิ่มอีกแห่งหนึ่งเป็นแห่งที่สาม ต่อจากสถาบันแมคเคน ที่เชียงใหม่ (พ.ศ.2451) และโรงพยาบาลคริสเตียนมิชชันนารี จังหวัดชัยนาท (พ.ศ.2464) โดยใช้สถานที่ที่ป้อมปู่เจ้าสมิงพราย อำเภอ พระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งกระทรวงนครบาล

สมัยนั้นได้อนุญาตให้ใช้มีเนื้อที่ 86 ไร่ 3 งาน 68 ตารางวา ในการก่อสร้างนี้ สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าและพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทาน พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์โดยมีข้าราชการบริพาร พ่อค้าคฤหบดี ร่วมบริจาคโดยเสด็จพระราชกุศล ได้เงินรวมทั้งสิ้น 124,626.22 บาทและเมื่อก่อสร้างแล้วเสร็จ สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าโดยเสด็จเป็นองค์ประธานในวันพิธีเปิด "สำนัก คนป่วยโรคเรื้อนพระประแดง" ด้วยพระองค์เองและยังพระราชทานเงินบำรุงจากสภาอากาศไทยอุดหนุนปีละ 25,000 บาทนับเป็นเหตุการณ์ที่เป็น "ราชประชาสมาสัย" ครั้งที่สองก็ว่าได้

จากสภาอากาศไทย.....สู่กระทรวงสาธารณสุข

ตราบจนถึง เมื่อปีพ.ศ. 2484 ได้มีการกำหนดขยายโครงสร้างและบทบาทองค์กรให้ กรมสาธารณสุข เป็นกระทรวงสาธารณสุข และทางการเมืองโดยบัญญัติตั้งนิคมโรคเรื้อน 13 แห่งทั่วประเทศต่อนิกมแม่ลาว เชียงราย(พ.ศ.2478) นิคมนอนสมบุรณ์ ขอนแก่น(พ.ศ.2481) นิคมพุดหง นครศรีธรรมราช(พ.ศ.2484) จนถึงนิคมสุดท้ายคือนิคมแพ่งข่าหยัง จันทบุรี(พ.ศ.2502) และมีการออกพระราชบัญญัติโรคเรื้อนขึ้นในปีพ.ศ. 2486 เพื่อใช้บังคับกักกันผู้ป่วยโรคเรื้อน ตอบสนองนโยบายการแยกกักกันผู้ป่วยไว้ในนิคมหรือสถานพยาบาล (Institutional or Isolation Approach) ตามแนวทางสากลของประเทศอารยะแถบยุโรปเพื่อยับยั้งการแพร่ระบาดของโรคในสมัยที่ยังไม่มียารักษาที่ทันสมัย จะมีก็แต่สารละลายยาDapsoneในน้ำมันกระเบาใช้ฉีดเข้ากล้ามเนื้อทุกสองสัปดาห์ ซึ่งถือว่าเป็นพัฒนาการสูงสุดของยุคที่ไม่มียารักษาที่ทันสมัยให้ผู้ป่วยกักกันรักษาที่บ้าน การปรับโครงสร้างนี้ได้ส่งผลให้โรงพยาบาลโรคเรื้อนพระประแดงถูกโอนกิจการจากสภาอากาศไทยไปสังกัดกองควบคุมโรคเรื้อน กระทรวงสาธารณสุข (มีหลวงพิจิตรภิศการเป็นผู้อำนวยการกองควบคุมโรคเรื้อนคนแรก) และเปลี่ยนชื่อเป็น "โรงพยาบาลโรคเรื้อนพระประแดง"(ปัจจุบันนี้ได้เปลี่ยนชื่อเป็นสถาบันราชประชาสมาสัย) แต่นั้นมา

สถานที่นี้จึงเป็นประวัติศาสตร์และอนุสรณ์สถานที่สำคัญและทุกวันที่ 16 มกราคม กระทรวงสาธารณสุข และมูลนิธิราชประชาสมาสัยพร้อมด้วยคณะผู้ป่วยในโรงพยาบาลได้ร่วมกันจัดงาน "วันราชประชาสมาสัย" ติดต่อกันมาตลอดมาทุกปีจนนับได้เป็นที่ 50 ในวันที่ 16 มกราคม 2553 นี้กระทรวงสาธารณสุข มูลนิธิราชประชาสมาสัย กรมควบคุมโรค ผู้แทนหน่วยงานต่าง ๆ และผู้ป่วยโรคเรื้อนในทุกนิคมจึงได้ร่วมจัดกิจกรรม งาน "ราชประชาสมาสัย ๕๐ ปีแห่งการสนองพระราชปณิธาน" จนถึงมหามงคลสมัยที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ 7 รอบ เพื่อน้อมรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณและถวายเป็นพระราชกุศล

ร่วมโดยเสด็จพระแม่ฟ้าหลวง.....ห่วงใยผู้ป่วยและครอบครัว

ในช่วงก่อนกำเนิดและ พระราชทานนาม สถาบันและมูลนิธิราชประชาสมาสัย ได้มีคฤหบดีภาคประชาชนที่จังหวัดลำปางร่วมกันก่อตั้งมูลนิธิช่วยคนโรคเรื้อนจังหวัดลำปาง อยู่ก่อนแล้วโดยมีประวัติเริ่มต้นจากการที่ ศาสตราจารย์ฟรานซิส แบร์ดเบิร์น คณะอเมริกันเพรสไบทีเรียนมิชชันประจำจังหวัดลำปาง เห็นว่าในลำปางมีผู้คนที่สนใจงานสาธาณกุศลมากขึ้นได้ชักชวนคณะบุคคลที่ประสบความสำเร็จในการหาทุนก่อสร้างตึกพยาบาลในโรงพยาบาลแชนวู้ด จังหวัดลำปางเมื่อปีพ.ศ. 2495 มาร่วมก่อตั้งอาทิเช่น หลวงกัมปนาทแสนยากร ขณะที่ดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการภาค 5 นายสุวรรณ รื่นยศ ผู้ว่าราชการจังหวัดลำปางในสมัยนั้น และพ่อค้าคฤหบดีที่ใจบุญมีคุณหมอรสมี สุทธิคำ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลแชนวู้ด อาจารย์แจ่มจิตต์ นิมนานเหมินทร์ และคุณวิชัย เลาหวัณน์ และคุณต้น สุวรรณศรี เป็นคณะบุคคลที่มีส่วนสำคัญในการก่อตั้งมูลนิธิช่วยคนโรคเรื้อนจังหวัดลำปาง โดยเสนอความเห็นไปยังคณะกรรมการมูลนิธิสงเคราะห์ผู้ป่วยโรคเรื้อนแห่งประเทศไทยที่จังหวัดเชียงใหม่ จนถึงวันที่

2 มิถุนายน 2497 มูลนิธิช่วยคนโรคเรื้อนจังหวัดลำปางในพระอุปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี จึงได้ก่อตั้งขึ้นโดยคณะบุคคลดังกล่าวยังได้เข้าร่วมเป็นกรรมการบริหารงานของมูลนิธิอีกด้วย. การดำเนินงานของมูลนิธิได้ช่วยสนับสนุนทุนประกอบอาชีพและสงเคราะห์ผู้ป่วย สนับสนุนการคุมกำเนิดผู้ป่วยโรคเรื้อนในนิคม 3 แห่ง นอกจากนี้ยังให้การดูแลบุตรผู้ป่วยโรคเรื้อนโดยก่อสร้าง บ้านจิตต์อารี(*) ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2499 และรับบุตรผู้ป่วยโรคเรื้อนจากจังหวัดต่างๆทางภาคเหนือเข้ามาอุปการะครั้งแรกเมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2500 ต่อมาสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีทรงรับมูลนิธิและโรงเรียนจิตต์อารี ไว้ในพระอุปถัมภ์ เมื่อ พ.ศ. 2505. ปีต่อมาคือ พ.ศ. 2506 โรงเรียนเปิดรับนักเรียนภายนอกจากหมู่บ้านใกล้เคียงมาเรียนสมทบด้วยในปี พ.ศ. 2514 ได้ขยายเปิดสอนถึงประถม 7 และรับบุตรผู้ป่วยไว้ในความอุปถัมภ์ของมูลนิธิรวมทั้งสิ้น 102 คน

ราชประชาสมาสัย...นำพระทัยหลังรินจากฟ้า

ในปี พ.ศ. 2501 เป็นยุคเร่งรัดค้นหาผู้ป่วยและให้การรักษาที่บ้าน(Domiciliary Treatment) เริ่มต้นโดยหลังจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันพระราชทานพระราชดำริให้แก่กระทรวงสาธารณสุขแล้ว มีพระกระแสรับสั่งให้กระทรวงสาธารณสุขเร่งรัดงานปราบโรคเรื้อน โดยใช้เวลาให้น้อยลงกว่าที่นายแพทย์ สวัสดิ์ แดงสว่าง(อธิบดี)เสนอ จึงมีพระราชดำริให้เร่งอบรมสร้างบุคลากร ออกค้นหาผู้ป่วยมารักษา โดยพระราชทานพระราชทรัพย์จากทุนอานันทมหิดล มีผู้ร่วมบริจาคโดยเสด็จพระราชกุศลจำนวนมาก สำหรับใช้ก่อสร้างอาคารวิจัยและฝึกอบรมวิชาโรคเรื้อนในบริเวณของโรงพยาบาล รวมทั้งสิ้นเป็นเงินทั้งสิ้น 1,236,600 บาท และในวันเสด็จพระราชดำเนินทรงวางศิลาฤกษ์เมื่อวันที่ 16 มกราคม 2501 ได้พระราชทานนาม "สถาบันราชประชาสมาสัย" เป็นหน่วยงานในสังกัดกองโรคเรื้อน เป็นเหตุการณ์แห่งราชประชาสมาสัยครั้งที่สาม และทรงอธิบายความหมายมงคล นามว่า "ราชประชาสมาสัย" หมายถึง "พระราชอาและประชาชนย่อมพึ่งพาอาศัยกัน" ความหมายของคำๆ นี้ ต่อมาได้มีหลายเหตุการณ์ที่สะท้อนพิสูจน์ถึงพระบารมีกล่าวคือปรากฏว่ามีหลายมูลนิธิ กองทุนต่างๆ และภาคประชาชนได้ร่วมสนองพระราชดำริ อาทิ เช่น ปี พ.ศ. 2506 ก่อเกิดมูลนิธิสงเคราะห์ผู้ป่วยโรคเรื้อนในสังฆราชูปถัมภ์ ที่มีสมเด็จพระสังฆราชวัดมกุฏกษัตริย์(จวน)เป็นประธานสนับสนุนการก่อสร้างอาคารกรูณานิรมิตในบริเวณวัดมกุฏกษัตริย์ เพื่อให้บริการผู้ป่วยโรคผิวหนังและโรคเรื้อนในเขตกรุงเทพมหานครจนทุกวันนี้

ราชประชาสมาสัย.....ที่ไม่เลือกเชื้อชาติ ศาสนาและอาชีพ

ไม่เพียงแต่ศาสนาจารย์จากสภาคริสตจักรและมหาเถรสมาคมคณะสงฆ์ไทยที่พร้อมใจจัดกิจกรรมหรือบริจาคสมทบกิจกรรมในโครงการพระราชดำรินี้เท่านั้น อิสลามิกชนนำโดยท่านจุฬาราชมนตรีในขณะนั้น (นายต่วน สุวรรณศาสน์) ยังได้จัดกิจกรรมกำหนด ในวันที่ 14 สิงหาคม พ.ศ. 2505 เป็นวันสงเคราะห์คนเป็นโรคเรื้อนทั่วประเทศสำหรับอิสลามิกชน ให้ประกอบพิธีแสดงธรรมและให้คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดรวบรวมเงินบริจาคส่งสำนักจุฬาราชมนตรี เพื่อรวบรวมส่งคณะกรรมการกลางประสานงานระหว่างมูลนิธิเพื่อสงเคราะห์คนเป็นโรคเรื้อนอีกด้วย

หมายเหตุ:*) (จิตต์อารี มาจากชื่อของหม่อมงามจิตต์ บุรฉัตร แจ่มจิตต์ เลหาวัฒน์ และคุณหญิง อาร์พันธ์ สุวานินวิวัฒน์ ผู้ริเริ่มหาทุนสร้างอาคารโรงเรียน) โรงเรียนจิตต์อารีเปิดสอนเป็นโรงเรียนราษฎร์ เมื่อเดือนพฤษภาคม 2502 โดยเปิดสอนเฉพาะบุตรผู้ป่วยโรคเรื้อนชั้นอนุบาล-ประถม 4 คุณแจ่มจิตต์ เลหาวัฒน์ ซึ่งจบอักษร ศาสตร์จากจุฬาฯ และสอบได้ประกาศนียบัตรประโยคครูมัธยม (ป.ม.) ได้อาสาสมัครทำหน้าที่ครูใหญ่ และผู้จัดการ โรงเรียนคนแรก

ต่อมาได้มีการจัดตั้งมูลนิธิชีวิตใหม่ในพระอุปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีจังหวัดเชียงใหม่ จดทะเบียนเมื่อวันที่ 10 กันยายน 2507 มูลนิธิชีวิตใหม่เริ่มจาก Mr. Robert M. Wufe อาสาสมัครชาวอเมริกัน หลังจากมาช่วยปฏิบัติงานที่สถาบันแมคเคนได้ปีเศษ เกิดความคิดว่าเมื่อมียาใหม่ๆ ใช้อย่างไรแล้วป้องกันไม่ให้ติดต่อกันได้แล้ว การควบคุมผู้ป่วยในโรงพยาบาลก็ไม่จำเป็นอีก จึงได้แนะนำให้ผู้ป่วยที่หายแล้วไปจัดตั้งเป็นหมู่บ้านขึ้น เพื่อให้มีระบบช่วยเหลือตนเอง และอยู่กันเป็นครอบครัวและชุมชน (Community Based) อย่างมีความสุข Mr. Robert M. Wufe ได้ตั้งชื่อหมู่บ้านแรกว่า "ไตรสภาวะคาม" อำเภอเชียงดาว เพื่อให้ผู้ป่วยจำนวนหนึ่งได้อาศัยและประกอบอาชีพ ต่อมา Mr. Robert M. Wufe ได้ติดต่อขอเงินจาก U.S.O.M. (United States Oversea Mission) สนับสนุนการก่อสร้างหมู่บ้านที่อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอลี้ จังหวัดลำพูนตามลำดับ ปัจจุบันมูลนิธิมีคุณหญิงบุพพัทธ์ นิมนานเหมินท์ เป็นประธาน เมื่อหมู่บ้านได้พัฒนามีความเจริญ เป็นที่ยอมรับของชุมชนช่วยเหลือตัวเองได้แล้ว ทางมูลนิธิก็จะหยุดให้ความช่วยเหลือ นอกจากนี้ยังมีอาสาสมัครผู้ใจบุญ กลุ่มแม่ชีแคทอลิกจัดตั้งนิรมลคลินิกที่ขอนแก่น กองทุนฉันทมิตร เป็นต้นเหล่านี้ล้วนสะท้อนถึงสัมฤทธิ์ผลของคำว่า "ราชประชาสมาสัย" ที่ขยายผลโดยไม่เลือก เชื้อชาติ ศาสนาและอาชีพ เป็นที่อัศจรรย์

ความจริงเกียจ.....อดีตที่ฝังลึก

ช่วงหลังจากปีพ.ศ.2500 นี้ดีขึ้นกว่าสมัยกักกันที่ช่วงนี้เป็นยุคที่ยา Dapsone ชนิดรับประทานได้นำเข้ามาแล้วทำให้มีการระดมสรรพกำลังแพทย์และเจ้าหน้าที่ที่ผ่านการอบรมแล้วออกสำรวจ ค้นหาและจ่ายยาให้ผู้ป่วยไปกินเองที่บ้าน (Specialized or Vertical Control Programme with Domiciliary Treatment) หลายท่านที่ยังมีชีวิตอยู่คงจำได้ถึงคำว่า "การชุมนุมใต้ต้นพฤกษา-หรือ Gathering Under the Tree" เป็นคำศัพท์ซึ่งศาสตราจารย์นายแพทย์ธีระ รามสูต (อดีตอธิบดีกรมควบคุมโรคติดต่อ) บัญญัติไว้เพื่อปลุกปลอบใจทีมงานและอีกนัยหนึ่งก็สะท้อนถึงความรังเกียจกลัวของสังคมที่ แม้แต่โรงพยาบาลหรือสถานพยาบาลของรัฐก็ไม่เต็มใจให้ไปตั้งจุดตรวจรักษาภายในโรงพยาบาล ต้องใช้วิธีนัดผู้ป่วยไปชุมนุมกันใต้ร่มไม้ บริเวณวัดหรือโรงรถของสถานพยาบาล อาจเป็นเพราะผื่นแดงจ้ำ แผลที่เน่าเหม็นส่งกลิ่นและความพิการบนใบหน้า แขนขา เวลาผู้ป่วยมาพบแพทย์ คราวละ 50-100 คน พวกเราก็เห็นใจเข้าใจความรู้สึกแพทย์และเจ้าหน้าที่ โรงพยาบาลได้จากคำพูดว่า "ถ้าให้ฉันมาเดี๋ยวคนไข้ทั่วไปหนักล้นหมด"

ในช่วงเวลาหนึ่งที่ผมอยู่ในทีมสำรวจประเมินผลทางระบาดวิทยาในหลายจังหวัดที่องค์การอนามัยโลก และมูลนิธิซา กาวะประเทศญี่ปุ่นให้การสนับสนุน หรือแม้แต่ช่วงปีพ.ศ.2527-2529 ที่เราทดลองประเมินผลการรักษาและอาการข้างเคียงในภาคสนามจากการใช้ยาผสม (MDT-Mutidrug Therapy) โดยมียา Rifampicin เป็นยาฆ่าเชื้อที่สำคัญ ทีมรักษาต้องนัดตรวจอาการเพื่อติดตามผลการรักษาโดยใช้สถานที่ใต้ต้นพฤกษาหรือโรงรถเหมือนสิบปีก่อน ตำนานที่เป็นความทรงจำละเอียดและบทบาทแต่ละตัวละครในยุคต่างๆ นี้ มีละเอียดมาก ซึ่งต้องขอบพระคุณศาสตราจารย์นายแพทย์ธีระ รามสูต ที่ท่านอุตสาหะรวบรวมพิมพ์เป็นเล่มไว้ในหนังสือ "๕๐ ปีของการบุกเบิก และพัฒนาสู่ความสำเร็จของการกำจัดโรคเรื้อนในประเทศไทย พ.ศ. 2541" หากท่านใดสนใจรายละเอียดสามารถหาได้จากหนังสือ "๕๐ ปี พ.ศ.2541" ดังกล่าว

สัมฤทธิ์ผลอันเนื่องมาจาก..... ราชประชาสมาสัย

ผลจากการร่วมแรงร่วมใจสนองพระราชดำริจากหน่วยงานทุกภาคส่วน และภาคประชาชนนี้เอง ทำให้งานควบคุมโรคเรื้อนของประเทศไทยประสบความสำเร็จต่อเนื่องโดยลำดับ อาทิเช่น หลังจากที่ มีพระราชดำริ 156

ให้ก่อสร้างสถาบันราชประชาสมาสัย (พ.ศ. 2503) ทรงกำหนดให้เป็นโครงการในพระราชดำริที่ 2 (ถัดจากโครงการเวชพหุ) และทรงรับมูลนิธิราชประชาสมาสัยไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ (2504) ข้อมูลสะสม ในปี พ.ศ. 2513 คือ 10 ปี หลังจากกระทรวงสาธารณสุขได้จัดอบรมผลิตเจ้าหน้าที่ รวม 8,500 คน ออกปฏิบัติงานเร่งรัดการค้นหาผู้ป่วยในหมู่บ้านของ 40 จังหวัด ที่มีโรคเรื้อนชุกชุมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคกลาง สามารถค้นพบผู้ป่วยโรคเรื้อน และให้การรักษาที่บ้านไป รวมทั้งสิ้น 111,722 คน ในจำนวนนี้สามารถจำหน่ายจากทะเบียนการเผ่าระงับเพราะหายขาดจากโรครวม 33,653 คน ในด้านระบาดวิทยา การควบคุมโรคสามารถลดขนาดของปัญหาจากอัตราความชุก 50 ต่อ 10,000 ประชากร ในปี พ.ศ. 2496 เหลือ 12.47 ต่อ 10,000 ประชากรในปี พ.ศ. 2513 หลังจากนั้น การดำเนินงานควบคุมโรคเรื้อนโดยทุกภาคส่วนได้ดำเนินอย่างต่อเนื่องตลอดมาจนถึงปี พ.ศ. 2524-2527 กระทรวงสาธารณสุขได้พัฒนาแนวทางการรักษาด้วยยาผสมระยะสั้น เพื่อลดระยะเวลาการรักษาในภาคสนาม (Multidrug Therapy) คูชานานไปกับการเร่งสำรวจค้นหาผู้ป่วยในทุกอำเภอหมู่บ้าน ส่งผลให้สามารถจำหน่ายผู้ป่วย ลดอัตราความชุกของโรคเฉลี่ยทั้งประเทศจนเหลือ 0.9 ต่อ 10,000 ประชากร บรรลุเป้าหมายต่ำกว่าเกณฑ์สากลที่เป็นปัญหาสาธารณสุข (1 ต่อ 10,000 ประชากร) ตั้งแต่ พ.ศ. 2537 เป็นต้นมา นับเป็นความสำเร็จที่หน่วยงานต่าง ๆ ทุกภาคส่วนได้ร่วมกันสนองพระราชปณิธานที่สำคัญยิ่งกว่าคือพระราชดำริและพระมหากรุณาธิคุณนี้เอง ได้ช่วยให้ผู้ป่วยนับแสนคนที่หลบซ่อนหรือไม่รู้ว่าเป็นผู้ป่วยได้รับการตรวจรักษาจนหายขาดไม่พิการและผู้พิการรวมถึงบุตรผู้ป่วยก็ได้รับการดูแลตามสมควร จนได้รับการรับรองจากองค์การอนามัยโลกเป็นประเทศที่มีการดำเนินงานควบคุมโรคเรื้อนในลักษณะองค์รวมจนประสบความสำเร็จเช่นทุกวันนี้

“ราชประชาสมาสัย”...พระราชปรีชญาที่ลึกซึ้ง

“ราชประชาสมาสัย” คำๆนี้ใครที่ทราบที่มาน่าจะสงวนไว้เป็นปรีชญาหรือทฤษฎีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่สามารถไปประยุกต์ใช้กับการบริหารการพัฒนาผู้นำผู้ปกครองสำหรับกิจการที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะและงานของราชการที่ต้องเข้าถึงประชาชน เช่นเดียวกับคำว่า “ทศพิธราชธรรม” เนื่องจากมีแต่คนที่เข้าถึงทศพิธราชธรรมอย่างลึกซึ้ง มีบารมีที่เกิดจากความตั้งใจไม่หวังประโยชน์หรือฉ้อฉลจากกิจกรรมจึงจะทำให้การใช้ “ราชประชาสมาสัย” มีสัมฤทธิ์ผล เพราะราชประชาสมาสัยกับทศพิธราชธรรมเป็นเรื่องเดียวกัน

ครั้งหนึ่งทรงอธิบายความหมายคำว่า “จาคะ” ไว้ว่าหมายถึงการ “เสียสละ” นั้นมีสามระดับ “เสียสละ” นั้นแค่ขั้นต้นเท่านั้น จะให้ดีขึ้นต้องตัดคำว่า “เสีย” ทิ้งไปก็จะเหลือคำว่า “สละ” และหากจะดีที่สุกก็ต้องตัด “ส” ออกเหลือคำว่า “ละ” ดังนั้น หากให้ความสำคัญในการใช้แนวคิดราชประชาสมาสัยให้เกิดคุณค่า เพิ่มไม่รู้จักเป็น Value Creation ในการสร้างเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็ง สร้างรากฐานความผูกพันระหว่างประชาชนและสถาบันกษัตริย์ โดยราชการเป็นฝ่ายเติมเต็มความรู้และภูมิปัญญา รวมถึงเพิ่มศักยภาพการสื่อสารความเสี่ยงให้กับเครือข่ายท้องถิ่น ชุมชนให้เกิดพลัง และภูมิคุ้มกันของชุมชนได้สำเร็จแม้ว่าอนาคตผู้ป่วยโรคเรื้อนพิการหมดไปหรือสมมุติว่าไม่มีมูลนิธิราชประชาสมาสัยแล้วแต่ยังจะเหลือคำว่า “ราชประชาสมาสัยให้กับกระทรวงสาธารณสุข” เนื่องจากท่านพระราชทานให้ผู้บริหารกระทรวงฯ ซึ่งหากคิดให้เชื่อมโยงแล้ว ทุกๆ ภารกิจที่เป็นโครงการพระราชดำริที่เกี่ยวกับทุกขุสขด้านสุขภาพของประชาชน ถ้าผู้บริหารกระทรวงทุกระดับได้นำไปกำหนดเป็นนโยบายสำคัญเป็น Strategic Focused Policy ผลลัพธ์ที่ได้ไม่เพียงแค่การลดโรค ลดอุบัติเหตุหรือปัญหาสุขภาพเท่านั้น จะเป็นกลยุทธ์การพัฒนาเครือข่ายสังคมที่สำคัญ หากมีการประสานงานที่ต่อเนื่องระหว่างภาครัฐกระทรวงสาธารณสุข สปสช.

กรมสนับสนุนบริการและกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นและนำหลักการแห่ง "ราชประชานุเคราะห์" ไปใช้ผลิตและผลลัพธ์คือเราจะเห็นภาพเครือข่ายราชประชานุเคราะห์ในระดับตำบลหมู่บ้านที่ ทุกๆ อบต. และ อสม. ร่วมกันพัฒนาคุณค่าเครือข่ายราชประชานุเคราะห์ เพื่อให้การดูแลสุขภาพที่ผู้พิการจากโรคเรื้อน โรคเอ็ดส์ การให้การศึกษาแก่เด็กกำพร้าอันเนื่องมาจากเอ็ดส์ ผู้พิการจากโรคเบาหวาน จากทุกสาเหตุ รวมถึงผู้ประสบ พิบัติภัย และหากทุกหมู่บ้าน ตำบล ร่วมใจขยายผลสนับสนุนดูแลทุกโครงการในพระราชดำริเพื่อรำลึกถึง พระมหากษัตริย์คุณ รักษาไว้สัมพันธ์แห่ง "พระราชานุเคราะห์ที่ยั่งยืน" นี้ไว้ตลอดไปได้แล้ว

ในอนาคตประเทศไทยอาจประสบปัญหาโรคติดต่อหรือปัญหาสังคมใหม่ๆ แม้ว่าอาจไม่น่ารังเกียจเหมือน โรคเรื้อน แต่เพียงไข้หวัดใหญ่ 2009 ที่เกิดขึ้นไม่นานนี้ก็ยังสะท้อนไปถึงรัฐบาลหลายประเทศ ปรัชญาและหลักการ "ราชประชานุเคราะห์" นี้เองจะสามารถช่วยสร้างเครือข่ายชุมชนให้มีภูมิคุ้มกัน ช่วยสร้างเครือข่ายระบบการเฝ้าระวังโรคและระบบเตือนภัยสุขภาพในชุมชน เกิดสังคมที่ไม่ดูตาย เป็นชุมชนสังคมที่พึ่งพาอาศัยกันผู้สูงอายุ ผู้พิการจากโรคเรื้อน เบาหวาน และเอ็ดส์ได้รับความเอาใจใส่ดูแลในชุมชน ก็จะช่วยให้เป้าหมายการพัฒนาสังคม ของประเทศบรรลุสัมฤทธิ์ผลและสร้างเสริมภูมิคุ้มกันของชุมชนได้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ดังนั้น เพื่อน้อมเกล้าน้อมกระหม่อม สำนึกในพระมหากษัตริย์คุณที่ทรงรับโครงการควบคุมโรคเรื้อน ของประเทศไทย ไว้เป็นโครงการพระราชดำริลำดับที่ 2 ตั้งแต่ พ.ศ. 2503 ซึ่งจะครบรอบ 50 ปี ในวันที่ 16 มกราคม ปี 2553 หน่วยงาน และองค์กรที่เกี่ยวข้องประกอบด้วยกรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข มูลนิธิราชประชานุเคราะห์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ และองค์กรอาสาสมัครต่าง ๆ จึงได้ร่วมกันจัดกิจกรรมและโครงการ "ราชประชานุเคราะห์ ๕๐ ปี แห่งการสนองพระราชปณิธาน" ขึ้นตลอดจนกิจกรรมดูแลรักษาผู้พิการในนิคม ต่างๆ จนถึง วันที่ 16 มกราคม 2554 เพื่อถวายเป็นพระราชกุศล จึงขอเชิญชวนผู้บริหารหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในส่วนกลางและภูมิภาค ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติครั้งนี้ร่วมกัน

